

Vår globale verden

Frykter bakrus etter festen i Brasil

For første gang i historien kan Brasil skilte med at de har flere mennesker i «middelklassen» enn fattige. Landet kom seg også greit gjennom finanskrisen, og veksten fra 2010 til 2011 var den høyeste på 25 år. Likevel står den nye presidenten Dilma Rousseff foran enorme utfordringer, og den brasilianske festen kan raskt ende i en enorm bakrus.

Brasil er blitt det forjettede land for norsk næringsliv. Sterk økonomisk vekst og sosial utjevning har skapt internasjonal oppsikt. Men fruktene på nederste gren er allerede plukket. Skal det økonomiske miraklet i Brasil fortsette, må det drastiske endringer til. Landet mangler infrastruktur, utdanning og et fungerende helsevesen. Langsiktig planlegging er fraværende. Men ingen ser så optimistisk på fremtiden som brasilianerne.

Det er mandag kveld, men likevel stinn brakke hos **Nilton Cesar** i favelaen (uregulert boligområde) Garcia midt i Brasils tredje største by Salvador. Selv om det er høst i Brasil og karnevalsesongen definitivt er over, så må det et aircondition-anlegg med kald damp til for å kjøle ned festdeltagerne.

– Her fortsetter festen, smiler Cesar fornøyd. Han er en av mange som har foretatt en bratt klassereise de siste åtte årene. 44-åringen startet en enkel restaurant som serverer brasiliansk husmannskost i 2003. Da hadde han arbeidet i mange år i diverse jobber innen restaurant- og bryggeribransjen. Nå driver han restaurant og et festlokale og har seks fast ansatte.

– I begynnelsen var jeg både kokk og kelner for å få det til å gå rundt. Mange kunder ønsket å handle på

krita. Jeg merker godt at folk har mer penger nå, sier han.

Fra 2003 til 2010 – altså den perioden **Luiz Inacio Lula da Silva** styrte Brasil – sank antall personer som levde i ytterste fattigdom med over 20 millioner. For første gang i historien utgjør nå det som regnes som den brasilianske middelklassen, et flertall i befolkningen (se figur 1). Men dette er en økonomisk middelklasse der flertallet har lav eller ingen utdanning. En vanlig industriarbeider med fast inntekt vil altså regnes som en del av middelklassen.

Bruttonasjonalproduktet (BNP) i Brasil økte med 7,5 prosent fra 2010 til 2011 – den største økningen på 25 år. Og økningen fortsetter i første kvartal, selv om de fleste ekspertene mener BNP «bare» vil vokse rundt 4,5 prosent i år.

Tøffere for Dilma

Den økonomiske fremgangen som kom samtidig med sosial utjevning under president Lula da Silva, har vakt oppsikt verden over. Det er første gang i historien at Brasil opplever økonomisk vekst og sosial utjevning på samme tid.

Da Lula skråsikkert høsten 2008 uttalte at den økonomiske tsunamien som rammet store deler av verden bare ville bli et bølgeskvalp i Brasil, var det mange som mente han måtte komme til å bite i seg ordene. Men Brasil unnvikte for en gangs skyld å få «lungebetennelse når USA nyser». Den økonomiske suksessen er hovedgrunnen til at Lula nærmest bare kunne peke ut sin etterfølger, **Dilma Rousseff**. Hun var ikke spesielt populær verken i eget parti eller kjent av velgerne ved starten på fjoråret.

Den Princeton-utdannede økonomi-professoren **Marcelo Neri** er Brasils fremste ekspert på sosialpolitikk og har ledet en undersøkelse av sosial mobilitet ved forskningsinstituttet Getulio Vargas. Han mener president Dilma Rousseff får en langt tøffere jobb enn Lula.

– Det virker som om Dilma ønsker å fortsette Lulas politikk for å bekjempe fattigdom og styrke den nye middelklassen. Men fruktene på nederste gren er allerede plukket. Dilma må sørge for utvikling av ny teknologi og infrastruktur hvis Brasil fortsatt skal ha både økonomisk vekst og sosial utjevning. Det blir en vanskelig jobb, sier han.

Den såkalte bolsa familia – familiehjelpen – har fått æren for den sosiale utjevningen. Den gir økonomisk støtte til de fattigste familiene med barn. Men Neri

Brasilianerne mest optimistiske

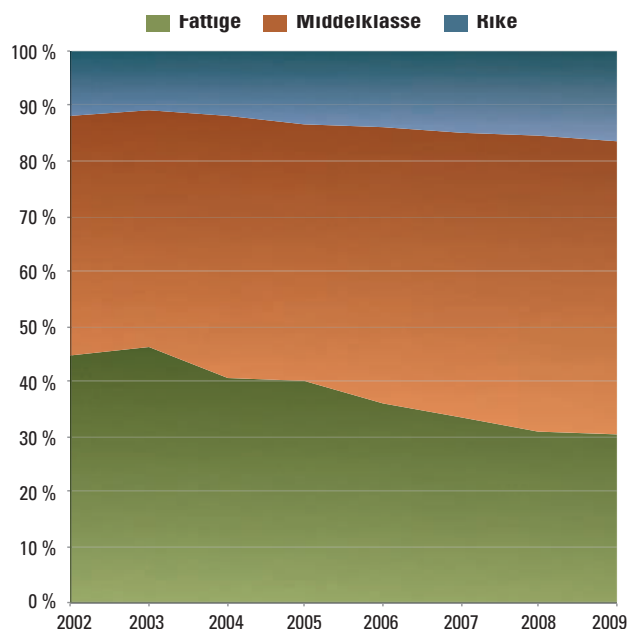
78 prosent av brasilianerne ser optimistisk på sin økonomiske fremtid, viser en fersk undersøkelse som er utført av det Sveits-baserte analysebyrået Ipsos.

Blant de 24 landene som er med i undersøkelsen, var folk i Brasil absolutt mest optimistiske. Men også i de andre fremvoksende økonomiene ser de lyst på det neste halvåret. I India er 61 prosent optimister, i Kina 44 prosent. Nederst på lista er Frankrike, der bare 4 prosent ser for seg lyse økonomiske fremtidsutsikter.

Den store klassereisen

Figur 1

Andel brasilianere i ulike økonomiske klasser. I prosent.
 «Rik» = inntekt over 4800 real (16.300 kroner)
 «Middelklasse» = inntekt fra 800 til 4000 real (2700-13.500 kr)
 «Fattig» = inntekt under 800 real (2700 kr)

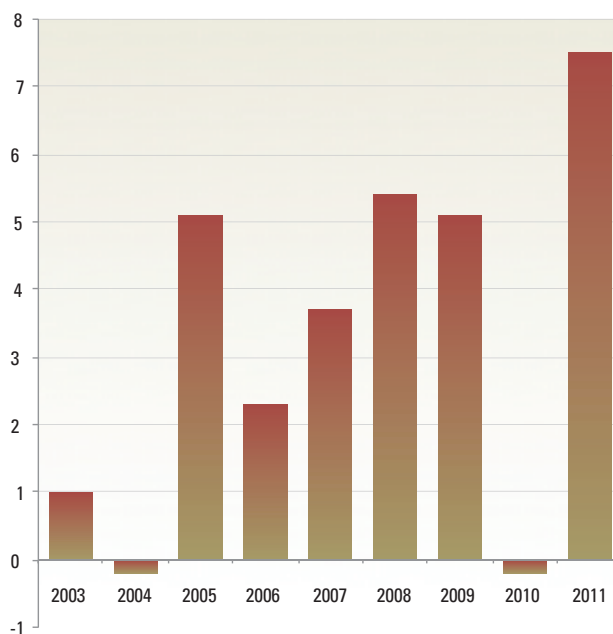
Figuren viser andel brasilianere i ulike økonomiske klasser fordelt etter inntekt. Andel «fattige» har sunket betydelig.

Kilde: FGV – Fundacao Getulio Vargas

Vekst i sambatakt

Figur 2

Reell vekst i brutto nasjonalprodukt i Brasil. I prosent.

Selv om veksten i Brasil har vært stor de siste årene, har den vært tilfeldig og «humpete», mener eksperter. Den er ikke basert på en langsiktig og bærekraftig politikk, heter det.

Kilde: CIA – World Factbook

mener Brasil ikke har råd til å utrydde fattigdommen med sosiale støttetiltak.

– Da må vi 22-doble sosialbudsjettet. Det beste rådet til Dilma er å legge forholdene til rette for lønnet arbeid i den formelle økonomien. Dessuten må sosialstøtten være mer målrettet for at folk skal komme seg ut av fattigdommen og ikke bare overleve som fattig.

Neri mener sosialstøtten må gis til dem som trenger det, og ikke til dem som sier de trenger den. Han foreslår mer mikrokreditter, mer mikroforsikringer, spareinitiativer, mer studiestøtteordninger og boligprogrammer som de fattige selv kan velge fra.

– Jeg håper at Dilma som kvinne vil se nødvendigheten av å starte med å prioritere de aller yngste. Det er gjennom barna Brasil kan bygge fremtiden, sier Neri. Økonomiprofessor **Claudio Dedecca** ved Universitetet Unicamp er enig i at Dilma Rousseff får en langt vanskeligere jobb enn mentoren og forgjengeren Lula da Silva med å utrydde fattigdommen.

– Dilma har verken Lulas karisma eller politiske teft.

Lula fikk også stor drahjelp av internasjonale konjunkturer, sier Dedecca. Professoren har arbeidsliv som spesialfelt.

– Nå må Brasil tenke mer langsiktig om hvordan de skal gjøre den gunstige økonomiske veksten om til en bærekraftig og stabil økonomi. Brasil må øke konkurransekraften og utvikle en effektiv offentlig sektor. Brasil har alltid hatt veldig kort økonomisk horisont. Dilmas utfordring blir å forvalte det gullet hun har fått mellom hendene. Og hun må sørge for sosial utjevning som gir økt innenlandsk etterspørsel, sier Dedecca.

Mangler langsiktig planlegging

Brasil er Norges viktigste handelspartner utenom EU og USA. Det er særlig de store oljereservene utenfor kysten av Brasil som gjør at norsk olje- og offshoreindustri har skjönt at Brasil er mer enn samba, fotball og hardkokt kriminalitet. Den norske regjeringen har derfor utarbeidet en egen strategi for Brasil (se tekstboks).

I motsetning til regjeringens honnørord, mener pro-

fessor **Ruy Quintans** ved handelshøyskolen IBMEC i Rio at den økonomiske veksten i Brasil ikke er bærekraftig.

– At Brasil har hatt sterk vekst og klarte seg relativt bra gjennom finanskrisen, skyldes mer tilfeldigheter enn bevisst politikk. Økonomien har i hvert fall ikke vært planlagt, sier Quintans, som mener Brasils vekst kommer for ujevnt og ikke som en del av en langsiktig utvikling (se figur 2).

– Brasil har surfet lenge på stor etterspørsel etter råvarer, særlig fra Kina. Men sammenligner du veksten i BNP mellom Kina og Brasil, ser du at Kina har en sterk og jevn vekst. I Brasil går det i rykk og napp. Dessuten var bankene i Brasil veldig solide da finanskrisen kom, sier Quintans.

– *Så veksten er ikke et resultat av politiske beslutninger?*

– Langt derifra. Politiske beslutninger i Brasil har ikke lengre tidshorisont enn til neste valg. Se på alle byggeprosjekter som settes i gang like før valgene, og som står halvferdige og forlatt like etterpå. Det store problemet for Brasil er at det ikke investeres i langsiktig infrastruktur. Skole- og helsevesenet er en vits. Transportnettet helt elendig, sier Quintans.

Ingen bakrus

Selv om Brasil nok er det mest attraktive blant BRIC-landene (Brasil, Russland, India og Kina) for norsk næringsliv og har store ressurser innen olje, landbruk og mineraler, er det fortsatt et land i den tredje verden. For næringslivet er mangelen på kvalifisert arbeidskraft et akutt problem.

En undersøkelse utført av CNI – det brasilianske industriforbundet – viser at nesten 70 prosent av medlemsbedriftene lider av at arbeidssøkerne mangler elementær grunnutdanning. Men også de med fullført utdanning, yrkesutdannende og de med høyere utdanning mangler kompetansen som næringslivet ønsker.

– Manglende kompetanse hindrer produktivitetsøkning og gjør produktene dårligere. Dette er noe vi ikke kan vente med å gjøre noe med, da det tar en generasjon å løse dette problemet, sier **Renato do Fonseca**, forskningsleder i CNI til avisen Estado de São Paulo.

Et annet stort problem er at landet har en pensjonsbombe foran seg. Demografisk er landet i hurtig endring. Fødselsraten synker samtidig som levealderen øker. I tillegg er pensjonsordningene for de registrerte ansatte gode, særlig for offentlige ansatte. Ifølge Verdensbanken vil pensjonskostnadene utgjøre 22,4 prosent av Brasils BNP i 2050. I 2050 vil landet ha 65 millioner pensjonister, mot 20 millioner i dag. Hittil har alle forsøk på å endre de gunstige pensjonsordningene blitt møtt med massive protester.

Egen strategi for Brasil

Norske myndigheter og norsk næringsliv satser tungt i Brasil, og følgende klipp fra regjeringens egen Brasil-strategi, sier noe om hvorfor:

- Brasil er verdens femte største land, både i areal og folketall. I de senere årene har landet hatt en sterk økonomisk vekst, og det er i dag verdens sjuende største økonomi med ambisjoner om å bli verdens femte største.
- Norge var i 2010 den sjuende største utenlandske investoren i Brasil. Over hundre norske bedrifter er etablert i landet.
- Store nye petroleumsfunn på brasiliansk sokkel og en ledende posisjon innenfor utvikling og bruk av fornybare energikilder vil gjøre Brasil til en enda større energinasjon. På grunn av sin økte betydning vil landet bli en desto viktigere partner for Norge.
- Brasil kan tilby adgang til et marked i stor vekst.
- Brasil er en sentral aktør i internasjonale forhandlinger og en viktig strategisk partner for Norge i det globale miljø- og utviklingsarbeidet.
- Brasil har et sterkt fokus på innovasjon, forskning og høyere utdanning og har mange internasjonalt anerkjente utdannings- og forskningsinstitusjoner.
- Utdanning og kapasitetsbygging står sentralt både for å sikre økt tilgang til kvalifisert arbeidskraft og for å bidra til videre økonomisk utvikling i Brasil.

– På den ene siden vil økningen i antall registrerte arbeidsplasser også gi økte inntekter til pensjonskassen. På den annen side må reglene for pensjonsordningene samordnes. Men dette krever langsiktig innsats. Konkrete tiltak for raskt å kunne endre pensjonsreglene har vist seg ikke å lykkes, og det er vanskelig å få politisk gjennomslag for dette. Jeg tviler på om president Dilma har nok politisk dekning for å gjennomføre drastiske endringer, sier Claudio Dedecca.

De fleste som danser og fester i brakka til Nilton Cesar, vil være ved inngangen til pensjonisttilværelsen i 2050. Det bekymrer dem lite. De er første generasjon brasilianere som har opplevd åtte år med sammenhengende oppgang. De fleste av dem er også første generasjon fra et tradisjonelt fattig strøk som ikke har opplevd sult. Derfor fester de videre uten tanke på en mulig bakrus.

– Jeg har noen planer. Tiden er inne nå. Men det er ikke bare å tro at alt går av seg selv. Det kreves hardt arbeid også, sier Nilton Cesar. ■

Mandag Morgen

Roar Nerdal

redaksjonen@mandagmorgen.no